

Lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

[*SiV@eduskunta.fi*](mailto:SiV@eduskunta.fi)

Asia: Sanaston lausunto koskien valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020-2023 VNS 2/2019 vp.

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 11 500 suomalaista kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Sanaston pääviestit

- *Lisäpanostukset kulttuuriin säteilevät koko yhteiskuntaan ja turvaavat pienellä kieli-alueella kulttuurikentän ja kirjallisuuden toimintaedellytyksiä.*
- *Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä on kulttuurin, talouskasvun ja innovaatioiden edellytys. Kotimaisen ja kansainvälisen tekijänoikeuslainsäädännön tulee suojata kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja tukea luovaa työtä.*
- *On tärkeää, että yksityisen kopioinnin hyvitysmaksun taso turvataan järjestelmän uudistamiseen saakka. Kirjallisuuden uusien käyttömuotojen myötä kirjallisuutta*

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

kopioidaan yksityisesti yhä enemmän ja tämä on otettava huomioon järjestelmää uudistettaessa.

- *Lainauskorvauksen taso on tärkeää säilyttää kohtuullisella pohjoismaisella tasolla.*
- *Tekijänoikeuden rajoituksen perusteella suoritettavia korvauksia koskevaa sääntelyä on päivitettävä eduskunnan lukemisestidirektiivin (EU) 2017/1564 voimaansaattamisen yhteydessä ilmaiseman tahdon mukaisesti teknologianeutraaliksi huomioiden kirjallisuuden käytön uudet tavat.*

Lisäpanostukset kulttuuriin säteilevät koko yhteiskuntaan

Valtioneuvoston selontekoon sisältyvät toimet kulttuurin kehittämiseksi ja luovan alan tekijöiden toimeentulon vahvistamiseksi ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Sanasto kiittää sitä, että luovan alan toimintaedellytyksiä on pyritty parantamaan erilaisin keinoin.

Suomen kaltaisella pienellä kielialueella kulttuurikentän toimintaedellytysten turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää. Kulttuuri kytkeytyy monin tavoin yhteiskuntaan, ja sillä on suuri merkitys niin demokratiakehityksen, sivistyksen, henkisen hyvinvoinnin kuin kulttuuri-identiteetin kannalta. Luovan työn tekijöiden toimeentulon turvaaminen ei ainoastaan mahdollista tekijöiden elämistä työllään vaan se luo laajoja arvoketjuja: esimerkiksi kirjailijoiden työ luo pohjan kustantamojen, kääntäjien, kirjapainojen, jakelun, kirjakauppojen, kirjastojen, av-tuottajien ja teatterien työlle. Kulttuurilla on suuri merkitys paitsi suomalaiselle yhteiskunnalle myös taloudelle ja työllisyydelle.

Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa luovat alat nostetaan esiin taloudellisen kasvun lähteenä: nyky-yhteiskunnassa yhä suurempi osa kansantalouden tulosta syntyy aineettomista sisällöistä. Luova talous kasvaakin voimakkaasti ympäri maailmaa, mutta Suomi on jäänyt pahasti jälkeen verrokkimaihin nähden. Tämä käy ilmi Lyhty-verkoston (Luovan työn tekijät ja yrittäjät) vuonna 2019 toteuttamasta kartoituksesta *Luovan alan kerrannaisvaikutukset talouteen*. Sen mukaan luovat alat ovat Suomessa jäljessä Ruotsin ja koko EU:n luovien alojen kasvuvauhdista. Suomessa luovien alojen arvonlisäyksen yhdistetty vuosikasvu vuosina 2010–2015 oli 0,5 %, Ruotsissa 2,6 % ja Isossa-Britanniassa jopa 11,8 %.

Iso-Britannia on Euroopan mittakaavassa omalla tasollaan muihin maihin verrattuna, ja kasvun taustalla on selkeät investoinnit luovaan alaan (mm. televisiotuotantojen verohelpotukset ja panostukset luovien alojen innovaatioihin). Myös läheisemmässä verrokkimaassa Ruotsissa luovat alat ovat kasvaneet selvästi Suomea rivakammin. Taustalla on se, että Ruotsin julkinen sektori tukee luovia aloja huomattavasti Suomea avokätisemmin. Siinä missä Ruotsin kulttuurin julkiset menot ovat 288 €/asukas, on vastaava luku Suomessa 206 €/asukas.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Ison-Britannian ja Ruotsin esimerkit osoittavat, että investoimalla alan toimintaedellytyksiin luovan alan kasvua voidaan nopeuttaa. Maltillisellakin investoinnilla olisi Suomen luovalle alalle suuri vaikutus. Haluammekin muistuttaa sivistysvaliokuntaa siitä, että lisäpanostukset kulttuuriin ja luovaan alaan avaavat monia mahdollisuuksia. Tämänhetkiset lisäpanostukset kulttuuribudjettiin ovat kiitettäviä, mutta lisäinvestoinneilla olisi mahdollisuus vielä merkittävämpään kasvuun.

Kiitämme sitä, että selonteossa on osoitettu lisämäärärahaa Lukuliikkeen toimintaan. Sivistyksen ja elinvoimaisen kulttuurin säilymisen kannalta on tärkeää, että lukutaidon haasteisiin puututaan aktiivisesti. Niin ikään kirjastolaitoksen merkitys suomalaiselle yhteiskunnalle ja kansansivistykselle on merkittävä, ja kirjastojen toimintaedellytyksistä tulee huolehtia myös tulevaisuudessa.

Vahva tekijänoikeus on kirja-alan toimintaedellytys

Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä on kulttuurin, talouskasvun ja innovaatioiden edellytys. Kotimaisen ja kansainvälisen tekijänoikeuslainsäädännön tulee suojata kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia, edistää Suomessa julkaistun kirjallisuuden toimintaedellytyksiä ja tukea luovaa työtä. Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulo koostuu monista eri lähteistä, joista tekijänoikeuskorvaukset ovat yksi keskeisimpiä tulomuotoja. Tekijänoikeus mahdollistaa tekijän toimeentulon ja on luovien alojen menestyksen perusta. Kun tekijänoikeus on vahva, luovaan työhön kannattaa investoida.

Kirja-alan liiketoiminnan ytimessä on tekijänoikeuksiin pohjautuva kaupankäynti, mutta digitalisoituminen on muuttanut teosten luomista, tuottamista, jakelua ja käyttöä. Lainsäädännön pitää pystyä vastaamaan digiajan haasteisiin. Digitalisaation myötä kulttuurisisällöt ja -palvelut ovat entistä kattavammin saatavilla verkossa. Luovia sisältöjä kaupallisesti hyödyntävien palvelujen arvonnoususta tulee palautua asianmukainen korvaus myös sisällöt luoneille tekijöille.

Eräät julkisen talouden kautta maksettavat tekijänoikeuskorvaukset, kuten lainauskorvaus ja hyvitysmaksu ovat ensiarvoisen tärkeitä luovan alan kannalta. Suomi on pieni kielialue ja sen kirjamarkkinat ovat rajalliset. Siksi tekijöiden mahdollisuus saada työstään asianmukainen korvaus edellyttää päättäjiltä myös poliittista tahtoa. Lainauskorvausten nostaminen ja korkeakoulukirjastojen ottaminen lainauskorvauksen piiriin vuoden 2017 aikana ovat tästä hyvä esimerkki.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Hyvitysmaksun uudistamistarpeet ja kirjallisuuden käyttömuodot

Hallitus on päättänyt uudistaa yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmää ja säilyttää hyvityksen tason 11 miljoonassa eurossa vuodet 2020 ja 2021. Myös eduskunnan valtiovarainvaliokunta on todennut, että hyvityksen tason tulisi säilyä ennallaan, kunnes ratkaisu järjestelmän uudistamisesta on mahdollista tehdä. Tämä on luovan alan toimintaedellytysten kannalta erinomainen päätös, sillä hyvityksen leikkaus olisi vahingoittanut vakavasti usein pienituloisten tekijöiden asemaa ja saattanut uhanalaiseksi lukuisia kulttuuritapahtumia, joita rahoitetaan osaltaan myös yksityisen kopioinnin hyvitysmaksusta saadulla tulolla.

Järjestelmän uudistamisessa on tärkeää huomioida kirjallisuuden ala entistä tarkemmin ja taata osuus hyvityksestä myös kirjallisuuden tekijöille. Kirjallisuuden käyttömuodot ovat muuttuneet viimeisten vuosien aikana yhä useammin kulutettavaksi sähköisesti yksityisen kopioinnin mahdollistavien laitteiden kautta. Esimerkiksi ns. pilvipalveluihin kopioidaan yksityisesti lähes yhtä paljon kirjallista materiaalia kuin musiikkia¹.

Lainauskorvauksen tason säilyttäminen ja e-lainaus

Sanasto haluaa kirjallisuuden tekijöiden puolesta esittää suuren kiitoksen eduskunnalle ja sivistysvaliokunnalle yleisistä kirjastoista ja korkeakoulukirjastoista tapahtuvasta lainaamisesta suoritettavan lainauskorvauksen saattamisesta pohjoismaiselle tasolle. Tämä tarjoaa omalta osaltaan pienen kielialueen kirjallisuudelle mahdollisuuden pysyä elinvoimaisena ja monimuotoisena.

Lainauskorvauksen taso tulisi jatkossa kytkeä indeksiin, jotta voidaan jatkossakin varmistaa korvausten pysyminen tekijöiden kannalta kohtuullisena silloin, kun heidän teoksiaan voidaan lainata maksutta kirjastoista. Näin turvaamme myös, että lainauskorvausten taso ei jää tulevana vuosina jälkeen muiden Pohjoismaiden vastaavista korvauksista.

Kirjallisuuden siirtymä digiaikaan näkyy konkreettisesti myös siinä, että kirjastoista lainataan yhä enemmän sähköisiä e-kirjoja ja e-äänikirjoja. Erityisesti verkon kautta kuunneltavien äänikirjojen yleistymisen on ollut hyvin nopeaa. Kirjastot haluavat tarjota jatkossa asiakkailleen kirjallisuutta sen eri julkaisumuodoissa. Lainauskorvausratkaisuja etsittäessä on kuitenkin ensin varmistettava, että uusien, kehittyvien julkaisumuotojen ensisijaisille markkinoille annetaan riittävästi aikaa ja mahdollisuus kehittyä. Kirjastojen e-materiaalin lainausoikeuden ei tule missään olosuhteissa perustua tekijänoikeuden rajoittamiseen.

¹ Paul Ficher (AKM/AUME), Private Copying and the Cloud, CISAC European Committee. 11.4.2019.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

E-lainaamisen osalta tulee jatkossa tarkasti seurata esimerkkejä muiden Euroopan valtioiden lainauskorvausjärjestelmistä ja siitä, voitaisiinko lainauskorvausta allokoida myös e-kirjojen lainaamiseen. Erilaisia ratkaisuja e-lainaamisen ja lainauskorvauksen osalta on mm. Tanskassa, Isossa-Britanniassa ja Hollannissa. Yhteistä lainauskorvauksen e-lainaamiseen ulottaneilla järjestelmillä on kuitenkin se, että tekijän ja kustantajan yksinoikeutta päättää e-kirjan lainaamisesta ei ole rajoitettu.

Lukemisesteisiä henkilöitä koskevan tekijänoikeuden rajoitussäätelyn uudistamistarpeet

Sanasto pitää tärkeänä, että tekijänoikeuden rajoituksen perusteella suoritettavia korvauksia koskevaa säätelyä päivitetään eduskunnan lukemisestedirektiivin (EU) 2017/1564 voimaansaattamisen yhteydessä ilmaiseman tahdon mukaisesti teknologianeutraaliksi huomioiden kirjallisuuden käytön uudet tavat.

Näkövammaisten ja lukemisesteisten henkilöiden hyväksi säädetyn tekijänoikeuden rajoitussäännöksen soveltamisala on viimeisten vuosikymmenten aikana jatkuvasti laajentunut. Samalla teosten käyttötavat ovat muuttuneet olennaisesti perinteisestä fyysisten teoskappaleiden lainaamisesta kohti edunsaajahenkilöiden rajatonta teosten käyttöä sähköisten äänikirjojen muodossa. Tämä kehitys tulee huomioida myös rajoitussäätelyn reunaehtoja määritettäessä.

Tekninen kehitys ja digitalisaatio näkyy myös silloin, kun kirjallisuutta käytetään jonkin tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla. Näkövammaisille ja lukemisesteisille tarjotaan enenevässä määrin teoksia myös verkon välityksellä joko suoratoistona tai ladattavassa muodossa. Tämä näkyy teoksia edunsaajahenkilöille tarjoavan Celian toiminnassa sen palvelujen käyttäjien siirtymisenä fyysisten cd-äänikirjojen käyttämisestä kohti suoratoistoa. Vuonna 2018 yli puolet kaikesta lainaamisesta tapahtui verkkolainoina, lähinnä suoratoistotekniikalla.

Nykyinen tekijänoikeuslain 17 § 4 momentti turvaa tekijöille korvauksen niissä tilanteissa, kun edunsaajahenkilöille jää pysyvästi haltuunsa kappale teoksesta. Säännöksellä on tavoiteltu aikanaan sitä, että muu kuin teoksen lainaaminen oikeuttaa tekijän saamaan teoksen käyttämisestä korvausta. Käytännössä tekijät ovat saaneet korvauksen niissä tilanteissa, joissa edunsaajahenkilölle lähetetään kirjallisesta teoksesta tehty äänikirjaversio kotiin, tai kun hänen on ollut mahdollista ladata äänikirja sähköisenä tietokoneelleen. Korvaus teosten käyttämisestä on ollut tasoltaan hyvin nimellinen, eikä se ole verrattavissa teosten normaaleihin käyttökorvauksiin. Korvauksella on kuitenkin tärkeä merkitys niin tekijöiden oikeuksien toteutumisen kuin myös vammaisten henkilöiden hyväksi säädetyn rajoitussäätelyn oikeutuksen kannalta.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Tällä hetkellä edunsaajajenkinilöiden yleisin tapa käyttää äänikirjoja on suoratoisto. Äänikirjoja tavoitettavassa muodossa edunsaajajenkinilöille tuottavan ja tarjoavan Celian noin miljoonasta vuosittaisesta äänikirjojen käyttötapahtumasta yli puolet on suoratoistoa. Voidaan olettaa, että jo hyvin pian fyysisten teoskappaleiden käyttö joko loppuu tai muodostaa jatkossa vain erittäin pienen osan Celian kokonaistarjonnasta.

Suomen Kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan sen edustamien kustantajien sähköisistä äänikirjamarkkinoista saama tulo oli vuonna 2018 noin 5,9 miljoonaa euroa. Tähän verrattuna Celian toiminta on pienellä kielialueella ja Suomen äänikirjamarkkinoiden kokoon nähden erittäin merkittävää. Celia tuottaa asiakkailleen noin 2000 äänikirjaa vuodessa, kun kustannusyhdistyksen jäsenet tuottivat kaupallisille markkinoille uutuusnimikkeitä yhteensä 671 kappaletta vuonna 2018.

Edunsaajajenkinilöillä on rajoitussäännöksen nojalla valmistettu äänikirjatarjonta rajoituksetta ja ilmaiseksi käytössään. Nykyteknologia vastaa suurelta osin tilannetta, jossa fyysiset teoskappaleet jäävät edunsaajajenkinilön haltuun. Näin ollen korvausjärjestelmän päivittäminen ja laajentaminen koskemaan suoratoistoa on perusteltua.

Lukemisestidirektiivi sallii korvausjärjestelmän päivittämisen ja laajentamisen koskemaan myös uusia käyttömuotoja kuten suoratoistoa (mm. johdantokappale 14).

Valtion tehtävä on suorittaa tekijöille korvaus vammaisille henkilöille tuotettavan palvelun sisällöstä. Korvausta ei jatkossakaan perittäisi suoraan edunsaajajenkinilöiltä, jolloin korvausjärjestelmä olisi myös näiltä osin direktiivin mukainen.

Direktiivin kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä eduskunnan sivistysvaliokunta totesi mietinnössään SiVM 7/2018 vp): *”Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lain muuttamiseksi teknologianeutraalimmaksi siten, että oikeudenhaltijoiden oikeudet kohutuullisen korvauksen saamiseen teostensa käyttämisestä varmistetaan vastaamaan paremmin teosten tosiasiallista käyttöä. Hallituksen tulee seurata ja arvioida tiiviisti lain vaikutuksia edunsaajien ja oikeudenhaltijoiden kannalta ja antaa siitä selvitys sivistysvaliokunnalle keväällä 2021”.*

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

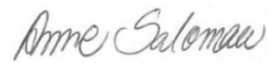

Pyydämme uutta sivistysvaliokuntaa kiinnittämään huomiota edellä mainittuun lausumaan ja edellyttämään, että lausuman mukaiseen tekijänoikeuslain kehitystyöhön ryhdytään viipymättä.

Helsingissä 21. päivänä lokakuuta 2019

Heikki Karjalainen
Puheenjohtaja

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

